

## ҮЙ БҮЛӨДӨ БОЛГОН ЧЫР-ЧАТАКТЫН БАЛАНЫН ПСИХОЛОГИЯСЫНА ТИЙГИЗГЕН ТААСИРИ

**Макенова Ч.И.**

*ЭИТУ Маданий аралык коммуникация жана психология институтунун окутуучусу, [makenova.0906@mail.ru](mailto:makenova.0906@mail.ru)*

**Аннотация.** Макалада чыр-чатактын келипчыгышы жана үй-бүлөдө болгон чыр-чатактын балдардын психологиясына тийгизген терс таасирлери каралган. Ар түрдүү кыйынчылыктардын эсебине нчыр-чатактар пайда болуп үй-бүлөлөр бузулуп, жаш өспүрүмдөр психологиялык жактан жабыркап жана алар кароосуз калып, элибиздин келечеги стабилдүү өсүп өнүгүшүнө бөгөт коюлууда.

**Өзөктүү сөздөр:** Үй-бүлөдөгү чыр-чатак, баланын өсүүсү, психологиялык таасир, зомбулук, өспүрүм курак.

## ВЛИЯНИЕ СЕМЕЙНЫХ КОНФЛИКТОВ НА ПСИХОЛОГИЮ ДЕТЕЙ

**Макенова Ч.И.**

*Преподаватель Института Межкультурной коммуникации и психологии Международного университета инновационных технологий, [makenova.0906@mail.ru](mailto:makenova.0906@mail.ru)*

**Аннотация.** В статье рассматриваются вопросы возникновения семейных конфликтов и их отрицательное влияние на психологию детей. Далее излагаются различные причины зарождения семейных конфликтов, психологические травмы подростков. Далее излагается о том, что конфликты возникают из-за различных трудностей, семьи распадаются - подростки травмированы. Травмированы и остаются без опеки. Это затрудняет дальнейший рост и развитие общества

**Ключевые слова:** семейный конфликт, развития ребенка, психологическое воздействие, насилие, подростковый возраст.

## THE IMPACT OF FAMILY CONFLICTS ON THE PSYCHOLOGY OF CHILDREN

**Makenova Ch.I.**

*Lecturer, Institute of Intercultural Communication and Psychology IntUIT, [makenova.0906@mail.ru](mailto:makenova.0906@mail.ru)*

**Abstract:** The article deals with the emergence of family conflicts and their negative impact on the psychology of children. The following are the various reasons for the birth of family clashes, the psychological trauma of adolescents. It is further stated that conflicts arise due to various difficulties, families break up - adolescents are traumatized. Traumatized and left without guardianship. This makes further growth and development of society difficult.

**Keywords:** Family conflict, child development, psychological impact, violence, adolescence.

**Киришүү.** Мамлектибиз көз карандысыздыкка жетишкенден бери, коомчулук өз башынан социалдык жана экономикалык жактан кыйынчылыктарды өткөрүп жатканы баарыбызга белгилүү. Бул кыйынчылыктар убактылуу деп эсептелгени менен аларды жеңип чыгууга али да болсо кудуретибиз жетпей келе жатат. Эң коркунучтуусу өз башына түшкөн мүшкүлдөр менен күрөшүүдө атуулдарыбыз ар түрдүү психологиялык дарттарга чалынып, айрыкча күнүмдүк, үй-бүлөлүк, жумушка байланыштуу келишпестиктердин натыйжасында өзүнө жана үй-бүлөсүнө зыян келтирүүдө.

**Теманын актуалдуулугу жана коюлган милдеттер.** Турмушта болуп жаткан кыйынчылыктардын негизинен үй-бүлөдө чыр-чатактар пайда болуп, өсүп келе жаткан жаш өспүрүмдөрдүн психологиясына терс таасирин тийгизип, ал тургай алардын жашоого болгон көз караштарын өзгөртүүдө. Үй-бүлөдөгү болуп жаткан конфликттердин себептери абдан көп, бирок эң негизгиси адамдардын болуп өткөн жагдайды туура эмес интерпретация кылуусунда, ошондой эле туруксуз психологиялык абалына жараша. Коомчулуктагы туруксуз абалга байланыштуу үй-бүлөдөгү өсүп жаткан конфликттерди чечүү бүгүнкү күндө эң эле актуалдуу маселелердин бири. Айрыкча, үй-бүлөдөгү конфликттердин айынан балдардын психологиясына терс таасирин тийгизип, күчтүү психологторго болгон муктаждыктар күндө-күнгө өсүп баратат. Азыркы учурдагы эң эле көйгөйлүү маселе бул ажырашуу болуп атат, үй-бүлөдөгү ажырашуунун айынан ортодогу балдардын келечеги бузулуп жатат.

Тээ илгертеден бери элебардык элдердин салттарында балдарды тарбиялоодогу башкы орун үй-бүлөгө берилип келген. Баланын инсан катары калыптанышы, башка адамдар менен мамиле түзүү тажрыйбасы үй-бүлөдөн түптөлөт жана өнүктүрүлөт. Бала жакын адамдарды сүйүүнүн алгачкы сабактарын үй-бүлөдөн алат жана ал көнгөн адат кийин тандалган жарына анан балдарына өтөт, ошол үшүната-энелердин баалуулуктары жана ишенимдери, сүйлөшүү манерасы жана жашоосу балага жүрүм-турум нормаларын өздөштүрүү үчүн баштапкы мааниге ээ.

Турмуштун көп кырдуу процессинде баланын инсан болуп калыптануусунда үй-бүлө коомдун эң башкы микромоделди, курчап турган катаал жана бири-бирине каршы келген айланадагы чөйрөдө адам болууга жол көрсөткүч болот. Үй-бүлөнүн түздөн-түз тарбия берүүчүлүк милдети – психологиялык комфортту камсыз кылуу менен, балдардын толук кандуу жетишкендикте жашоосуна, баланын эмоционалдык бакубатчылыгына кам көрүлөт.

Азыркы убакта коомчулук үй-бүлөнүн тарбия берүүдөгү мүмкүнчүлүктөрүнө абдан кызыктар болушу зарыл, себеби биз эң башкы көйгөй “ата-эне - бала” системасынын бузулушуна, ата-эне менен баланын ортосундагы мамиленин алыстоосуна күбө болуудабыз. Ушул нерсени караганда, үй-бүлөдөгү болгон чыр-

чатактын негизинде баланын психологиясы өзгөрүп, ата-энеге болгон мамилеси суз болуп калууда. Бул нерсе ушул боюнча калып, баланын психологиясынатерс таасирин тийгизип, кийин дагы ата-энеге болгон сый мамиле жок болуп, ата-энесин каарсуз калтырып, таштап кетип атышат. Анткени алар кичине кезинен баштап эле ата-энесинин балага болгон мээримине караганда, алардын күнүмдүк үйдө болгон чыр-чатагын көбүрөөк уккан жана жакшы тарбия алган эмес, бала ошол учурда эле психологиялык жактан өзгөрүп, ата-энеге болгон мээрими, сый урматы жоголгон. Өспүрүм чакта үй-бүлөлүк чыр-чатактан жана зомбулуктан алган депрессия жана коркунучтар бала менен өмүр бою бирге болот да, анын толук кандуу жетилип өсүшүнө тоскоолдук кылат. ошол үчүн үйдө болгон майда барат чыр-чатактарды баланы аралаштырбай, аларга блгизбей эле ата-эне өз ара чечип коюсу керек. Ошондо гана баланын тарбиясы жакшы болуп, көптөгөн жетишкендиктерге жетише алат деп ойлойм.

Коом жаралгандан бери конфликтердин болушу закон ченемдүү көрүнүш. Бирок, ошол эле учурда, конфликтерди чечүүгө окумуштуулардын жана коомдук ишмерлердин аракеттери чоң. Заман өзгөргөн сайын конфликтердин жаңы түрлөрү жаралат, демек аларга карата дагы чечүү жолдорун табууга изилдөөлөр болуп туруусу кажет. Үй-бүлөдөгү талаш-тартыштар кээ бир учурларда сөз менен гана айтышып токтоп калса, көпчүлүк учурда алар күч колдонгонго чейин жетет. Үй-бүлөнүн ичинде ата-энелер менен балдардын ортосунда да келишестиктер болот. Бирок коомдо жубайлар ортосундагы күчтүү кармаш бүгүнкү күндө актуалдуу маселе. Үй-бүлөдө келип чыккан чыр-чатактардын пайда болушуна негизги себептер бар.

Алар:

- алкогольдук ичимдикке берилүү (эркектерде бул оору 7 эсеге көп17)
- жакырчылык
- аялдын коомдо эркек менен теңсиздиги, төмөн статусу
- мүнөздөрдүн келишпестиги

Үй-бүлөдөгү зомбулуктун коомчулукка жана үй-бүлө мүчөлөрүнө тийгизген терс таасири эбегейсиз чоң. Биринчиден, үй-бүлөнүн ичинде жагымсыз чөйрө жаратат. Жабыркаган тараптын психикалык жана дене жагынан ден-соолугу начарлайт. Аялдарда дайыма коркуу сезими, уйкусуздук, депрессия, эмоцияналдык жагдайдын начарлашы, табиттин жоголушу, баш оору жана башка оорулар пайда болот. Ал эми, үй-бүлөдөгү өспүрүмдөрдүн дайыма жаңжал болгон үйгө келгиси келбей көчөдө көп жүрүп калышат. Кээ бир жаштар үйүнөн качып да кетишет. Ата-энесинин араздашуусуна күбө болгон балада коркунуч, өзүнө ишенбестик, уктап жатып заара ушатуу оорусуна чалдыгып, окууга болгон табити качып, стресстик абалга дуушар болот. Эң коркунучтуусу өспүрүм балдар бул ыкманы кийин өз жашоосунда да

колдонушу мүмкүн. Апасына болушуп жатып атасынан катуу зомбулук көргөн балдар кыздар да бул проблеманын масштабына чоңоюшуна алып келет. Бул көйгөйлөрдү чечүүдө психологдор коомго түшүндүрүү иштерин алып баруу аркылуу жардам көрсөтсө болот. Ошондой эле, эркек кишилерге психологиялык жардам көрсөтүлсө үй-бүлөдөгү уруш-талашты жана зомбулукту токтотууга салым кошот. Андан сырткары, аларга жашоого болгон көз карашын өзгөртүп, кайрадан жушоонун маанисин табууда көмөк көрсөтүп, руханий жана гумандык жактан билим берүүнү да жакшы натыйжа берет деп ишенебиз.

**Корутунду.** Үй-бүлөдөгү чыр-чатактын бирден-бир себепкери болгон алкогольдук ичимдикке берилүү дартынан арылууга жардам бериш керек. Бул максатта да руханий жана гумандык насааттардын жардамы чоң. Негизинен аларга ар түрдүү психикалык жактан профилактикалык жардам көрсөтүлүп туруусу абзел.

Жыйынтыгында, үй-бүлөлүк чыр-чатактын алдын алып жана үй-бүлөлүк зомбулуктан сактануу үчүн атайын механизмдер иштелип чыгуусу максатка ылайык болмок.

#### **КОЛДОНУЛГАН АДАБИЯТТАРДЫН ТИЗМЕСИ:**

1. *Агаева Э.А. Агрессия как семейный феномен, М., 2005.*
2. *Алишева А.Р. «СИАР - Бишкек» по заказу ЮНИСЕФ в 2008г. -Б.: 2008,-186с.*
3. *Асаналиева Ч.А. Положение детей в Кыргызстане 2007г.*
4. *Баласагуни Ю. Благодатное знание. – Л., 1990. – 219 стр.*
5. *Государственная программа по реализации прав детей Кыргызстана «Новое поколение» - Б.,2001.*
6. *Ежегодник по правам человека в КР за 2008.*
7. *Закон КР «О социально-правовой защите от насилия в семье».*
8. *Орозалиев. Э.С. Социальная работа и психология. В вопросах и ответах. Учебное пособие-Бишкек.2006г.*
9. *Усаров М. К. Право ребенка жить и воспитываться в семье // Ежегодник по правам человека в Кыргызской Республике за 2008 год. - Б., 2009.*
10. *«Шанс» Журнал кризисного центра*
11. *ЮНИСЕФ. Жестокое обращение с детьми и пренебрежение их нуждами в семье в Кыргызской Республике. Бишкек 2010г.*
12. *Электронный ресурс:*  
[http://students.com.kg/publ/insandar/zhusup\\_balasagyn\\_zhana\\_anyn\\_kut\\_a](http://students.com.kg/publ/insandar/zhusup_balasagyn_zhana_anyn_kut_a)